

Features of Dasein in Heidegger's *Being and Time*

Mahmoud Navali

Retired Professor, Department of Philosophy, University of Tabriz, Iran. Email: m.navali@tabrizu.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received 23 August 2024

Received in revised form 20
September 2024

Accepted 01 October 2024

Published online 20
November 2024

Keywords:

There (da / la), sense of
position, phenomenon,
Dasein, understanding,
Being- in -the -world,

ABSTRACT

In this article, we are trying to deal with the characteristics of Dasein in Heidegger's book *Being and Time* in a specific and concrete way. In his book, Heidegger wants to show how man accesses Being / Sein. First, he raises the question of being and then says that everything is in the circle of being and asks himself, from which entity should we begin to know being? His answer is to start the knowledge of existence from the existence that questions existence. He calls that Dasein. The reason why Heidegger chose the term "Dasein" instead of man is to save man from the narrowness of previous definitions of man (such as Aristotle's rational animal or Cartesian thinking substance, etc.). He examines his intrinsic and real characteristics, such as sense of situation and understanding, i.e., finding new possibilities; language, which according to Heidegger is the house of being; and also refers to ability and unpredictability. He emphasizes that man as a subject does not have an unchangeable and fixed nature. Each Dasein is personally an incident that temporalizes itself according to the future. Dasein is not pre-determined by nature. He is a historical Dasein who identifies himself with his own self (*mienneté*) and explains his every behavior to the future. No matter what state a person reaches, he can still appear in other forms. He always has a *pas encore* (*not yet*). The fundamental character of Dasein is a condition of already "Being-in-the-world"—of already being caught up in, involved with, or committed to other individuals and things.

Cite this article: Navali, M. (2024). Features of Dasein in Heidegger's *Being and Time*. *Journal of Philosophical Investigations*, 18 (49), 43-60. <http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.18748>

© The Author(s).
<http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.18748>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

A human being is located in the world and in the heart of the network of various relationships in time and space, and as Heidegger calls Dasein, it is a being that is present in the world in a special situation or arrangement and with a feeling of that situation. Dasein, the German word for "being there" or "existence," is a philosophical system developed by Martin Heidegger that examines human existence and the sensation of being in the universe. Dasein includes self-awareness, intentionality, and the ability to engage in social interaction. Heidegger emphasizes that concern and care are fundamental aspects of Dasein, and that humans are always situated in specific conditions that determine how they perceive the world. Ontology, phenomenology, existentialism, Being-in-the-World, and authenticity are additional philosophical ideas connected to human life. For Heidegger, the very being of the individual involves engagement with the world. The fundamental character of Dasein is a condition of already "Being-in-the-world"—of already being caught up in, involved with, or committed to other individuals and things. Dasein's practical involvements and commitments, therefore, are ontologically more basic than the thinking subject and all other Cartesian abstractions. Accordingly, *Being and Time* gives pride of place to ontological concepts such as "world," "everydayness," and "Being-with-others." He manifests himself in the world through the relationships he finds with other people, with the world's objects, and with the events in the course of time in the form of behavior or words and with his intentions. Man reveals his own existence and presence in the world to himself and others through the unlimited phenomena that are constantly resulting from those relationships. He always has something to appear.

In this article, we have mentioned some features of Dasein, which are Being-in-the-world, care or concern, authenticity, temporality, being-with, Being-towards-death, Dasein's historically, etc.

The phenomenological approach looks at humans as existing in a world and a time that has a world among the network of various relationships that causes a sense of the situations that each of them is associated with. He has the power to understand. That is, he has the ability to understand or create unlimited possibilities because he is in the womb of special possibilities. He is an unpredictable being with the things that have been mentioned. He owns language, that is, he conceptualizes his knowledge and expresses it with words. Furthermore, he is not like other objects. This man has fallen into the world, or, as Heidegger says, has been thrown into the world. Apparently, it is in the sphere of determinism, but at the same time, it has the freedom to find its own conclusions and opinions and obtain its freedom from the essence of determinism, which is the same attitude and sense of situation and meaning. In other words, he creates his freedom under various conditions and requirements. Heidegger calls such a human being Dasein or being-there, in terms of the features presented in the book of *Existence and Time*. He is in "there", that is, he is in the world, and he has a dignity with the power of cognition and other features that are also mentioned in this article, this dignity creates the human *Da* (There). He is a human being, and every human shows himself every moment by feeling his position and understanding his *Da* (There), or where he is. The appearances and phenomena that are revealed in the world for Dasein

are endless, and each phenomenon carries with it the truth of the truths of being, so the phenomena are not mere appearances.

But Heidegger, as a phenomenologist, is in search of "self-object". That is, every phenomenon has a special meaning for everyone and carries its own relative value that shows the truth in a way. Every perception and understanding in phenomenology is actually the perception of a thing, a meaning and a value, every perception is attention to something.

As a result, from Heidegger's point of view, the knowledge of Dasein has a way to the truth. He has fallen in the world and among possibilities and has an endless path in front of him, the purpose of which is to pay attention to attitudes and find new meanings and interpretations of life and existence. Dasein reveals the phenomenon of existence. If Dasein stops seeking, developing, and creating new phenomena, in this case, it will move away from its pure and seeking nature, and its life will become inauthentic. In this way, he becomes alienated from himself and removed from his "there" status and human dignity. If a person takes a mold and becomes petrified by it, his conditions and behaviors become predictable. That is, he becomes devoid of inference and novelty, in this case, he falls from the position of design and human dignity and is caught in the state of an object and the dignity of a machine.

ویژگی‌های دازاین در کتاب وجود و زمان هایدگر

محمود نوالی

استاد بازنشسته گروه فلسفه، دانشگاه تبریز، ایران. رایانامه: m.navali@tabrizu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	در این مقاله سعی داریم به ویژگی‌های دازاین در کتاب وجود و زمان هایدگر به نحو مشخص و ملموس بپردازیم. هایدگر در کتاب مشهور خود وجود و زمان (<i>L' être et le temps</i>) می‌خواهد چگونگی دسترسی انسان را به وجود نشان دهد. ابتدا چگونگی سؤال از وجود را مطرح می‌کند و سپس می‌گوید همه چیز در دایره وجود قرار دارد و از خود سوال می‌کند که از کدام موجود شناخت وجود را باید آغاز نماییم؟ پاسخ او این است که شناخت وجود یا هستی را از موجودی شروع بکنیم که از وجود سؤال می‌کند. او آن موجود را وجود- آنجایی یا Dasein می‌نامد. علت اینکه هایدگر به جای انسان اصطلاح دازاین را انتخاب کرده هدفش نجات دادن انسان از تنگناهای تعاریف قبلی از انسان (مثل حیوان ناطق ارسطویی یا جوهر اندیشنده دکارتی و غیره) است. او به بررسی ویژگی‌های ذاتی و واقعی دازاین مانند احساس موقعیت و فهمیدن یعنی پیدا کردن امکانات تازه، زبان که به نظر هایدگر خانه هستی است و همچنین به توانایی بودن و غیرقابل پیش‌بینی بودن دازاین اشاره می‌کند. او تأکید می‌کند که انسان به عنوان سوژه یک ماهیت تغییرناپذیر و ثابت ندارد. هر دازاین شخصاً یک حادثه است که خود را بنابر آینده زمانمند می‌کند. دازاین پیشاپیش به توسط یک ماهیت یا سرشتی متعین نشده است. او یک دازاین تاریخمند است که با خویشتن خویش (<i>mienneté</i>) خود را مشخص می‌سازد و هر رفتار خودش را با آینده تبیین می‌کند. انسان به هر حالتی که برسد باز هم می‌تواند به صورت‌های دیگری پدیدار شود. او همواره یک «نه هنوزی» (<i>pas encore</i>) دارد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۳۰	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۰	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰	
کلیدواژه‌ها:	
آنجا (da / Ia)، دازاین (Dasein)، پدیدار، در جهان بودن، احساس موقعیت، فهمیدن	

استناد: نوالی، محمود. (۱۴۰۳). ویژگی‌های دازاین در کتاب وجود و زمان هایدگر، پژوهش‌های فلسفی، ۱۸(۴۹)، ۴۳-۶۰.

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2024.18748>

© نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

فلسفه هایدگر نگرشی به هستی، انسان و جهان، در مسیر زمان، به روش پدیدارشناسی است. مراد از پدیدارشناسی اهمیت دادن به ظهوراتی است که انسان در ملاقات خود خواه با دیگری و خواه با اشیاء و حوادث جهان پیدا می‌کند. به عبارت دیگر پدیدارشناسی یک روش شناخت انضمامی و ملموسی است که از روابط بی‌واسطه انسان با خودش به عنوان فاعل شناخت^۱ و با غیر انسان به عنوان متعلق شناخت^۲ در ذهن او ایجاد می‌شوند. هدف این شناخت دسترسی به «خود شیء قبل از آلودگی به دیدگاه‌های مکاتب و ایدئولوژی‌های گوناگون است.

این سوژه و اُبژه اصالت معنی و اصالت واقع نیست که هر کدام یکی را بر دیگری ترجیح می‌دهد و به اصطلاح به ذهن یا به عین استقلال و اولویت خاصی قائل می‌شود. پدیدارشناسی حاصل وجود روابطی است که همواره در جهان بین سوژه و اُبژه یا مُدرک و مُدرک ایجاد می‌شوند و هیچ وقت وجود مستقل و جدا از روابط همدیگر ندارند. پدیدار از برخورد و ملاقات دائمی ذهن و عین حاصل می‌شود. به نظر هایدگر وجود در ضمن همین پدیدارها خود را هر لحظه در شأنی و معنایی برای ما نشان می‌دهد. این ظهورات یا پدیدارها به نحوی هر باشنده را نیز دائماً برای ما منکشف می‌سازد.

پدیدارشناسی عبارت از نگرشی است که دوگانگی‌های عین و ذهن، ذات و ظاهر و وجود و عدم، قوه و فعل و هر دوگانگی دیگری را نیز حذف می‌نماید دوگانگی‌هایی که به یکی از طرفین اولویت و اصالت قائل می‌شوند. بنابراین دوگانگی کلی و جزئی، وراثت و محیط، سوژه و اُبژه، انسان و جهان، خالق و مخلوق، عاشق و معشوق، و ظرف و مظهر... نیز به یگانگی پدیدار مبدل می‌شوند. به عبارت دیگر هستی هر چیزی به صورت پدیدار برای ما منکشف می‌شود. آنچه برای انسان به عنوان معلومات حاصل می‌شود، همین رابطه‌ها است که به صورت پدیدار برای ما داده می‌شود، زیرا که هیچ وقت هیچ شیء‌ای به طور مستقل و به صورت انتزاعی در دسترس ما قرار نمی‌گیرد که خالی از صورت پدیداری باشد و گویی در مکانی و در زمانی به طور مستقل حضور داشته باشد. ژان پل سارتر تصور چنین ذات مستقل را وجود فی‌نفسه و زاید^۳ می‌نامد (سارتر، ۱۹۴۳، ۳۳). به هر حال، هر چیزی در ضمن رابطه‌ای با فاعل شناخت معنی‌دار می‌شود. همچنین وقتی به شعارهای اصلی پدیدارشناسی توجه می‌کنیم، از جمله «هر ادراکی همواره ادراک یک چیزی است» یا هر خیالی همواره خیال چیزی است، نشان می‌دهند که انسان تنها آگاهی نیست، بلکه آگاهی همراه با التفات و قصد و نیت، به چیزی می‌باشد.

پدیدارشناسی می‌خواهد انسان در قالبها و ارزش‌های پیش‌ساخته زندانی نشود. و با این شعار که می‌گوید: پدیدارشناسی می‌خواهد «خود شیء» را دریابد، مرادش خروج از تعاریف پیش‌ساخته و آنچه بوده می‌باشد. «خود شیء» همین پدیدارهای نامحدودی است که هر کدام حاصل یک قصد و نیت بخصوصی بوده و معانی تازه‌ای القا می‌کند و به نحوی واقعه، رفتار، و به اصطلاح شیء، را منکشف می‌سازند.

¹ sujet

² objet

³ de trop

انسان که در جهان و در بطن شبکه روابط گوناگون و در زمان و مکان قرار دارد، و به اصطلاح هایدگر دازاین^۱ یا وجود-آنجایی و یا وجود خاص انسانی عبارت از موجودی است که در موقعیت یا در چینی خاص^۲ و با احساسی از آن موقعیت، در جهان حضور دارد. او هر آن با رابطه‌هایی که با سایر انسان‌ها، با اشیاء عالم و با حوادث در مسیر زمان پیدا می‌کند و خود را به صورت رفتارها، یا گفتارها و افعال و با قصد و نیت و التفات‌اش، در جهان پدیدار می‌سازد. انسان در ضمن پدیدارهای نامحدود که دائماً از آن رابطه‌ها حاصل می‌شوند، هستی خاص خود^۳ و حضورش را در جهان به خود و دیگران آشکار می‌سازد. او همواره چیزی برای ظاهر و پدیدار شدن دارد. انسان یا دازاین، از دیدگاه هایدگر، هرگز تمامیت خود را به دست نمی‌آورد، بلکه همواره «هنوز چیزی» برای ظاهر شدن و ظاهر کردن دارد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۸/۲، ۳۹/۲ و ۴۹/۲)^۴ و تمام آن چه می‌تواند باشد نیست، و می‌تواند در انتظار بود که از او پدیدارها، یا حالت‌ها و رفتارهای ممکن دیگری پدیدار شوند. بدین جهت دازاین موجودی غیرقابل پیش‌بینی می‌گردد؛ یعنی پیشاپیش معلوم نیست از کدام امکانات خود استفاده خواهد کرد و چه نگرشی و چه احساسی از موقعیت خود پیدا خواهد کرد. احتمال دارد دازاین در موقعیتی قرار بگیرد که امکانات خود را فراموش کند و در یک قالب خاصی متحجر شود. چنین انسانی در یک حالت غیراصیل گرفتار شده و تابع تصمیمات دیگران عمل می‌کند (هایدگر، ۱۳۹۱، پاورقی ۲، ۷۱/۲).

هایدگر به جای انسان، دازاین را قرار می‌دهد، زیرا وقتی انسان از دیدگاه سنتی به عنوان «حیوان ناطق» یا «حیوان عاقل» تعریف می‌شود، یک حالت انتزاعی پیدا می‌کند و سایر ویژگی‌های انسانی مورد غفلت قرار می‌گیرند. بدین جهت هایدگر یادآوری می‌کند که ما تعریف سنتی را نفی نمی‌کنیم، بلکه آن را تنقیح می‌کنیم (هایدگر، ۱۳۹۶، ۳۸۵/۱).

از جمله منزلت انسان به صورت در جهان بودن و همراه دیگری و با اشیاء و ابزار بودن و انداخته شدنش به جهان و در مسیر زمان قرار گرفتن است. تا انسان «هنوز نیست» های خود را متحقق سازد، که در خفا مانده و به منصبه ظهور نرسیده‌اند. ممکن است کسانی پس از توضیحات خصیصه‌های دازاین بگویند که همه این مطالب در «عاقل بودن» انسان مستتر است. این نظر همان گوش دادن و تبعیت از کسانی است که امکانات خود را به ظهور رسانده‌اند و ما بعداً به صورت تصنعی آن یافته‌ها را در بطن عاقل بودن می‌گنجانیم، ولی خودمان پیشاپیش تصمیمی برای انکشاف و پیدا کردن آن امکانات و تحقق آن‌ها تلاشی نمی‌کنیم.

وقتی هایدگر دازاین را به جای انسان به کار می‌برد به این امر توجه می‌کند که انسان پرسشگر از هستی است و آن را مورد کنکاش قرار می‌دهد. «مراد از اصطلاح دازاین نشان دادن آن اموری است که انسان را از سایر موجودات متمایز می‌سازد، یعنی نحوه وجود خاص و بارز او» را مورد مطالعه قرار می‌دهد (ورنو و وال، ۱۳۷۲، ۲۲۲). او دارای زبان است. هایدگر تبعات آن را مورد بررسی قرار می‌دهد. زبان هستی را کم‌کم منکشف می‌سازد. به نحوی که تمام کتاب وجود و زمان^۵ به یک کتاب انسان‌شناسی فلسفی مبدل می‌شود. به عبارت دیگر تمام کتاب مزبور در مقام معرفی انسان یا دازاین تصنیف شده است. در واقع هایدگر تلاش می‌کند تا با به کار بردن واژه انسان دوباره در قالب «انسان حیوان عاقل است»، در حصار انتزاعیات نیفتیم و در زندان ذهن غافل از در جهان و با دیگری بودن و تبعات آن‌ها، خود را در قالب‌های پیش‌ساخته گرفتار نسازیم. فرانسوا وزن^۵ مترجم و مفسر کتاب وجود و زمان به زبان

^۱ Dasein

^۲ Existence

^۳ عددی که پس از شماره صفحه‌ها و پس از خط مورب آمده به صفحات قسمت اول یا قسمت دوم کتاب وجود و زمان، ترجمه محمود نوالی اشارت دارد.

^۴ *L' être et le temps*

^۵ François vezin

فرانسه در صفحه ۵۲۱ تفسیر آن کتاب آشکارا بیان می‌کند که هایدگر دازاین را به جای واژه انسان برگزیده است تا جایگاه موردنظر خود را در واژه دازاین یا وجود- آنجایی بگنجانند.

دازاین موجودی صاحب طرح و فرضیه، گشوده بر جهان و صاحب عمل است (ورنو و وال، ۱۳۷۲، ۲۲۳)، یعنی او از آن چه هست به سوی آن چه نیست می‌رود و به عدم‌ها توجه دارد تا امکانات خود را از وعاء عدم کشف یا خلق کند. با این مقدمات می‌توانیم بپرسیم دازاین موردنظر هایدگر کیست و چه خصوصیتی دارد؟

این مطلب را نیز لازم می‌دانم یادآوری کنم که اصطلاح Existence معمولاً بر «هستی خاص انسانی» دلالت دارد؛ در این صورت Existence مترادف Dasein می‌گردد که هر دو بر هستی خاص انسانی دلالت دارند. بنابراین ترجمه اصطلاح اگزیستانسیالیسم نیز بهتر است به جای وجودگرایی یا اصالت وجود به «مذهب اصالت هستی خاص انسانی» یا «اصالت وجود خاص انسانی» و یا به فرمایش استاد محترم دکتر یحیی مهدوی اصالت «بودن» خاص انسانی ترجمه شود تا با اصالت وجود سنتی خلط و مشتبه نگردد. ترجمه کتاب اگزیستانسیالیسم^۱ ژان پل سارتر نیز به عنوان مکتب اصالت بشریت توسط دانشمند محترم آقای مصطفی رحیمی با توجه به این معنی بیان شده است.

ویژگی‌های دازاین

لفظ دازاین (Dasein) که در زبان آلمانی از دو واژه Da و sein و در زبان فرانسوی L'être و Etre تشکیل شده است در زبان فارسی «وجود- آنجایی» معنی شده است. «آنجایی» تنها معنای مکانی ندارد؛ بلکه به معنای جایگاه و منزلت انسان است که صفات ذاتی و کسبی نامحدودی در آن منطوقی است. هایدگر وقتی جایگاه یا Daی انسان را مطرح می‌کند، به تمام این صفات یعنی به منزلت انسانی توجه دارد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۸۷/۱ و ۳۸۶). البته خلق و خوی دازاین نیز در سپهر همین جایگاه منطوقی است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۳۱/۱). مراد از Da یا «آنجا»ی انسانی اشاره به گشودگی و باز بودن ذهن انسان به جهان و امکانات آن است؛ یعنی انسان در ذهن خود بسته نمی‌ماند. او قدرت طرح‌اندازی و انکشاف دارد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۲۸/۱). شرط اصلی گشوده بودن این است که انسان خود را از «می‌گویندها» نجات دهد. به عبارت دیگر از تقلید و روزمرگی و تکرار دوری کند و نگرش و معنی‌دهی خود را شخصاً در موقعیت خاص خودش به دست آورد. این گشودگی به انکشاف از ذات دازاین برمی‌خیزد، زیرا که او در امکان قرار دارد و همواره می‌تواند غیر از آنچه هست، جور دیگر هم باشد؛ مانند بیان مطلبی که به صورت‌های گوناگون ممکن است اظهار شود. اصطلاح دازاین همان انسان است که نحوه هستی خاص او را نشان می‌دهد که بیش از واقعیتی است که فعلاً دارد؛ یعنی می‌تواند جلوتر و فراتر از هر چه هست برود (هایدگر، ۱۳۹۱، ۴۱۱/۱). این خصوصیات دازاین مجموعاً «آنجایی» یا منزلت او را نشان می‌دهند (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۸۶/۱).

واژه sein به زبان آلمانی و Etre به زبان فرانسوی در زبان فارسی به معنی «وجود یا هستی» است. Dasein یا «وجود- آنجایی» نامی است که هایدگر به انسان داده است تا او را از تعاریف و قالب‌های انتزاعی جدا سازد و در بطن موقعیت و چینه‌ش خاص خود مورد بررسی قرار دهد و میزان توانایی و چگونگی شناخت او را از هستی یا وجود به معنی اعم هم نشان دهد. بنابراین دازاین به معنی وجود نیست، بلکه به معنی Existence است که به معنی هستی یا وجود خاص انسانی است، بنابراین محتوای Dasein و

^۱ Existentialisme est un humanisme

Existence مترادف هم نیز به کار می‌رود و درپچه یا روزنه‌ای است که از آن طریق ما با وجود مرتبط می‌شویم و با عینک دازاین به وجود می‌نگریم. این شعر شیخ محمود شبستری نیز مبین همین کلام است:

من و تو عارض ذات وجودیم مشبک‌های مشکات شهودیم

(الهی اردبیلی، ۱۳۷۶، ۲۹۱)

پس دازاین یا وجود- آن جایگاهی، یا «وجود- آنجایی» با خصوصیتی که دارد، از هستی سؤال می‌کند و میل به دانستن معنا و مفهوم هستی دارد. هیچ موجود دیگری مثل دازاین از هستی سؤال نمی‌کند. راه شناخت وجود جز به توسط انسان یا دازاین ترسیم و طی نمی‌شود. دازاین زبان هستی است، زیرا فقط او به انکشاف و بیان وجود می‌پردازد. در عین حال زبان هم، خانه هستی است، زیرا زبان با بیان و آشکار ساختن وجود، آن را در خودش سکنی داده است. به‌وسیله زبان تمام تجلیات و پدیدارهای نامحدود هستی به مفهوم و کلام مبدل می‌شوند. اگر زبان نبود، هستی در خفا می‌ماند. شاید نظر مولوی هم این بوده که زبان می‌تواند هستی را منکشف سازد:

کاشکی هستی زبانی داشتی تا ز هستان پرده برداشتی

(مولوی، ۱۳۶۶، ۴۷۲۵/۱)

از دیدگاه هایدگر در سراسر کتاب وجود و زمان دازاین یا انسان به صفات و خصوصیات و توانایی‌های زیر آراسته شده است:

ویژگی اول: دازاین مانند شیئی نیست، زیرا وجود آنجایی ذاتاً در امکانی بودنش است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۶۹/۱). دازاین موجودی نیست که برای همیشه انتظام یافته باشد. وجود انسانی، وجود ثابت و از پیش تعین یافته نیست. ذات انسانی با استفاده از امکاناتش تحقق می‌یابد و از هستی او راهی به هستی اعم وجود دارد، یعنی هستی او به اصطلاح هایدگر زیرایستاده ثابتی ندارد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۶۹/۱). ذات او به سوی امکاناتش گشوده است و کامل بودن انسان در کیفیت به دست آوردن امکانات خودش و تحقق آن‌ها است. وجود انسانی به صورت توانایی- بودن ظاهر می‌شود. او سرچشمه امکانات است، استعدادی است که خود را به سوی آن امکانات هدایت می‌کند، او دائماً سعی دارد چیزی بر خود بیفزاید و به سوی آنچه نیست برود (کوروز، ۱۳۷۸، ۳۱). زمان بستر فهمیدن‌های متوالی است؛ یعنی انسان در مقام کشف یا خلق امکانات تازه است. این حالت، خلاف وضع شیئی بودن می‌باشد ولی انسان ممکن است به شیئی بودن تنزل کند. این حالت را هایدگر وضع غیراصیل بودن انسان و سقوط و تنزل وی در دامن عامه می‌شمارد و به اصطلاح او در «On» یا «می‌گویندها» گرفتار می‌شود (کوروز، ۱۳۷۸، ۸۷/۱).

ویژگی دوم: ویژگی بنیادی وجود- آنجایی آزادی است. مراد هایدگر از آزادی، آزادی مطلق متداول نیست. آزادی خصوصیتی نیست که دازاین آن را مانند صفتی پیشاپیش دارا بشود، بلکه عبارت از تعینی است که دازاین بر خود تحمیل می‌کند. من طرز بودن خود را انتخاب می‌کنم تا مطابق یا مخالف بعضی امکاناتم عمل کنم. بدین ترتیب من چگونگی هستی خود را انتخاب می‌کنم (کوروز، ۱۳۷۸، ۳۲). انسان که قدرت فهمیدن، یعنی توانایی پیدا کردن امکانات را دارد، موجودی غیرقابل پیش‌بینی است، زیرا معلوم نیست از کدام یک از آن امکانات خود استفاده خواهد کرد، چه معنایی به آن خواهد داد، با کدام موقعیت ملاقات خواهد کرد و چه احساسی از آن موقعیت خواهد داشت؛ چون احساس‌ها امری ثابت نیستند بدان جهت نیک و بد و زیبا و زشت و درست و نادرست نیز به تبع آن‌ها تابع نسبیت‌های گوناگون خواهند بود.

بدین ترتیب پیش‌بینی تغییرات فکری و رفتاری دازاین حتی برای خود او به طور مطلق و به صورت دقیق میسر نخواهد شد. در نتیجه همواره غیر از آنچه هست حالت دیگری نیز متصور خواهد شد و امکان انتخاب‌های گوناگون پیش خواهد آمد. به قول ژان

پل سارتر «از لحاظی انتخاب ممکن می‌گردد، اما آنچه ممکن نیست انتخاب نکردن است. من همواره می‌توانم انتخاب کنم، اما باید بدانم که اگر من انتخاب نمی‌کنم، باز هم انتخاب می‌کنم» (سارتر، ۱۹۷۰، ۷۳). بدین جهت می‌توان گفت که «انسان محکوم به آزادی است» (سارتر، ۱۹۷۰، ۳۷).

ویژگی سوم: احساس موقعیت و چینش دازاین!^۱ در جهان بودن که یکی از اساسی‌ترین خصوصیت هستی دازاین است، همواره با احساسی از موقعیت همراه است. این احساس از چینش یا احساس موقعیت خاص هر کس همراه با خلق و خوی و اشتغالات دازاین حاصل می‌شود که سبب نگرش‌ها و معنی‌دهی‌های او می‌گردد. این احساس موقعیت تبیین وقایع یا شناخت دقیق نمی‌باشد، بلکه حالتی از خلق و خوی است که بیشتر از گذشته و از موقعیت متأثر است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۳۱/۱؛ ۴۷۰، شماره ۴). البته، ممکن است دازاین در موقعیت خود احساسی اصیل یا غیراصیل داشته باشد. اگر وجود-آنجایی یا دازاین دچار تقلید و تبعیت از عقاید و تصمیماتی قرار بگیرد که از خودش برنخاسته و خودش انتخاب نکرده و از «می‌گویند» نشأت گرفته باشد، در این صورت وضع او غیراصیل است. هایدگر این حالت را اصطلاحاً تبعیت از «اوی مجهول» یا «می‌گویندها» ذکر کرده که عبارت از سقوط و تنزل از منزلت و جایگاه (La یا Da) انسانی است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۱۶۵/۲).

اصیل بودن دازاین عبارت از این است که انسان خودش با احساس موقعیت و فهم و درک خود تصمیم بگیرد و در مقام اجرای نظر عامه و دیگران نباشد مگر این که با عزم و اراده خود از عقیده و نظری تبعیت نماید. وجود اصیل برابر است با قدرت تصمیم و طرح‌ریزی و جلو انداختن خود به سوی امکاناتش. به دیگر سخن اصیل بودن دازاین عبارت است از خروج از وضع موجود و حرکت به سوی آنچه فعلاً نیست (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۱۰/۱).

انسان همواره در معرض ندا قرار دارد تا او را به سوی من اصیلش هدایت نماید، تا از حاکمیت «اوی مجهول» و «می‌گویندها» نجات دهد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۹۶/۲). در این مورد نیز می‌توانیم به ادبیات خودمان اشاره کنیم که قرن‌ها قبل از هایدگر، رجوع به اصالت انسانی را توصیه کرده است اما بهتر است قبل از این اشاره یادآوری کنیم که گویی ما از ذکر حقایق و عشق ورزیدن به آن‌ها بیشتر در ذهن خود لذت می‌بریم و از کردار و عمل که مستلزم دگرگونی عملی است به نسبتی دور افتاده‌ایم.

خویش را صافی کن از اوصاف خود تا ببینی ذات پاک صاف خویش

(مولوی، ۱۳۶۶، ۳۴۶۰/۱)

به نظر هایدگر راه رسیدن به اصالت انسانی از حالت غیراصیل استخراج می‌شود؛ یعنی سقوط و تنزل به حالت غیراصیل یک تشخیص اگزیستانسیال^۲ وجود-آنجایی است. «غیراصیل بودن یک امکان اصیل بودن در اساس خود دارد» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۷۱/۲).

حالت اولیه انسان در جهان، غیراصیل بودن است که از همان حالت راهی به اصالت یا طرح‌ریزی جهت به دست آوردن امکانات عملی تازه گشوده می‌شود. در ادبیات فارسی به این دیدگاه نیز اشاره شده است:

^۱ Le sentiment de la situation

^۲ اگزیستانسیال Existential به خصوصیتی اطلاق می‌شود که راهی به حقیقت وجود دارد، مانند در جهان بودن، فهمیدن یعنی پیدا کردن امکانات تازه و نگرانی و غم که نشانی از هدفداری و قصدمندی است. اصطلاح اگزیستانسیال در برابر اگزیستانسیال قرار دارد که یک حالت محدود و تجربی و واقعی است و به آنچه از لا-حقیقت به دست می‌آید ناظر نیست. هایدگر حالت اخیر را نیز حالت موجودشناسانه Existential نامیده است.

از دو صد رنگی به بی‌رنگی رهی است رنگ چون ابر است بی‌رنگی مَهی است
هر چه اندر ابر ضوء بینی و تاب آن ز اختر دان و ماه و آفتاب

(مولوی، ۱۳۶۶، ۷۷-۲/۳۶۷۶)

اگر «رنگ» همان صفت عارضی غیراصیل تلقی شود، بی‌رنگی اشاره به ذات پاک انسانی است. ملاحظه می‌شود که در این ابیات نیز امید به نجات انسان از آلودگی‌ها و وصول به پالودگی‌ها متصور شده است.

ویژگی چهارم: فهمیدن یعنی پیدا کردن و خلق امکانات. دازاین به مدد فهمیدن هستی خود را با لحاظ امکانات‌اش کشف کرده و طرح‌اندازی می‌کند (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۶۱/۱)؛ یعنی خود را به سوی جهان می‌گشاید و به امکانات تازه متوجه می‌شود. گسترش فهمیدن عبارت از پیدا کردن امکانات تازه می‌باشد. به عبارت دیگر «فهمیدن عبارت از درک امکانات خویشتن است» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۶۳/۱). منزلت انسانی (La یا Da). با احساس موقعیت و فهمیدن و زبان وسیله‌های اگزیستانسیال یعنی خصوصیات هستند که هادی به درک هستی و حقیقت می‌باشند. این ویژگی‌ها اصالت انسان را قوام می‌بخشند. فهمیدن با خلق و خوی انتظام می‌یابد. هایدگر به دلیل این که پیدا کردن امکانات را نوعی ارتباط با هستی می‌داند، به همین جهت فهمیدن را که همان پیدا کردن امکانات است با اصطلاح اگزیستانسیال بیان می‌کند (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۴۹/۱). فهمیدن از آثار و علائم توانایی- بودن انسان است که گشودگی انسان را به جهان نشان می‌دهد. به عبارت دیگر انسان مجبور نیست در یک حال بسته باقی بماند، او می‌تواند به تحقق «هنوز نیست‌های» خود همت‌گمارد. دازاین همواره بیش از آنست که فعلاً نیست (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۵۵/۱).

دازاین همواره به سوی آینده گشوده است و خود را در جریان توانایی- بودن می‌فهمد که چه توانایی‌هایی دارد. فهمیدن همانا جلو انداختن خود یا طرح‌اندازی است. دازاین به مدد فهمیدن خود را در یکی از امکانات خود پیش می‌برد که در عین حال انکشاف موجود واقعی است.

ویژگی پنجم: دازاین صاحب زبان و گفتار است. زبان همراه با احساس موقعیت و فهمیدن سومین ارتباط دازاین با جهان و وسیله بیان پدیدارهای هستی است. زبان وسیله فراهم نمودن معانی، شکل دادن به فکر و تنظیم آن به صورت دیالکتیکی است؛ یعنی لفظ و فکر که سازندهٔ زبان هستند در همدیگر تأثیر متقابل دارند. «بدون زبان و گفتار اشیاء هرگز نمی‌توانستند آنچه که هستند، باشند، زیرا زبان و گفتار اشیاء را به صورت‌های خاصی خلق می‌کنند و برای ما نیز قدرت خلق و آفرینش اشیاء را می‌دهند. به عبارت دیگر زبان جهان را به روی ما می‌گشاید. هر چیزی که هست جز در «حریم زبان» نمی‌تواند باشد (کوروز، ۱۳۷۸، ۹۵).

زبان خانه هستی است؛ یعنی پدیدارهای هستی بدون زبان در کتم عدم باقی می‌مانند. این که گفته‌اند القول سحر این است که زبان گاهی آفرینش‌های دل‌انگیزی از هستی را نشان می‌دهد که بدون زبان ظهور آن‌ها نامیسر می‌شد. هر فهمیدنی از هستی به صورت مفهومی باقی می‌ماند. زبان امکانات را تجسم می‌بخشد. بدون زبان حقیقت یا هستی به منصف ظهور نمی‌رسید. گشودگی دازاین ذاتاً متضمن زبان است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۹۲/۱).

بار دیگر از این شعر مولوی مستظهر می‌شویم:

کاشکی هستی زبانی داشتی تا ز هستان پرده برداشتی

(مولوی، ۱۳۶۶، ۳/۴۷۲۵)

باری، زبان وسیله انکشاف و کشف‌المحجوب است.

ویژگی ششم: غم و نگرانی و دلهره و مرگ‌آگاهی. غم و نگرانی، با توانایی- بودن و طرح‌ریزی و هدف‌داری همواره قرین دازاین هستند. دازاین در مقام تحقق بخشیدن به امکانات خود هرگز خالی از غم و نگرانی نیست. انسان اصیل و صاحب هدف همیشه رو به سوی فهمیدن و تحقق تمامیت خود در تلاش و حرکت افتاده است. دازاین از غم و نگرانی و دلهره سرشته است. به عبارت دیگر غم و نگرانی در هستی او منطوقی است و از او جدایی‌ناپذیر است، زیرا انسان از آنچه هست خود را جلوتر می‌اندازد، یعنی طرح‌ریزی می‌کند، در واقع، دازاین هرگز خالی از هدف نیست. به همین جهت غم و نگرانی از کسی که هدف دارد جدایی‌ناپذیر است. مرگ آگاهی و دلهره نیز از پایان یافتن توانایی- بودن و از بین رفتن گشودگی انسان به سوی هدف‌هایش و جهان زاده می‌شود. دلهره و اضطراب^۱ برخلاف ترس، غم و نگرانی موضوع خاصی ندارند. دازاین گاهی با یاد مرگ دچار اضطراب می‌ود، گاهی دنیا را خالی از معنی تصور می‌کند، در این صورت نیز دچار اضطراب و دلهره می‌شود. آنچه در داخل جهان قرار دارد، نمی‌تواند نقش دلهره داشته باشد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۹۱/۱).

مرگ عبارت از پایان یافتن زمانمندی و مکانمندی انسان است. مرگ، انسان را به سوی ذات اصیل خویش آگاه‌تر می‌کند و به ذاتی که توانایی- بودن دارد هر لحظه به پایان رسیدن امکاناتش را یادآوری می‌کند تا به بطالت و عدم اصالت نیفتد. این مرگ آگاهی، در حد ذات خود یک امکان از هستی دازاین است که او را تحت یک نحوه‌ای منکشف می‌سازد که امکان وجود یک اساس پدیداری را برای درک صریح وحدت هستی دازاین فراهم می‌آورد. این هستی خود را به صورت نگرانی و غم (Souci) منکشف می‌سازد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۲۳/۱). این غم و نگرانی باید با مواظبت و خلوص نیت توأم باشد تا به نگرانی و غم معنای موجودشناسی و دغدغه و غصه داده نشود، زیرا غم و نگرانی ما را به سوی انکشاف یعنی گشودگی به جهان و وجودشناسی متوجه می‌سازد، در صورتی که دغدغه و غصه ما را به امر گذرا و موجودشناسی متوجه می‌کند این یک امر Existentiell و آن یک امر Existential می‌باشد. طبیعت انسان با غم و نگرانی کمال می‌یابد زیرا رو به سوی فهمیدن و گشودگی دارد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۴۹/۱).

دازاین خود را به عنوان «غم و نگرانی»^۲ درک می‌کند، این مطلبی است که از این داستان قدیمی نیز فهمیده می‌شود:

نگرانی یک روز موقع گذشتن از نهری نگاهش بر گل رُسی افتاد، در حالت تأمل مشتی از آن را برداشت و شروع به دادن شکل به آن کرد. در حالی که او به آنچه خلق کرده بود فکر می‌کرد، ژوپیتتر در رسید و نگرانی از او تقاضا کرد تا در آن گل که شکلی به آن داده بود زندگی را بدمد. ژوپیتتر به این امر با علاقه رضایت داد. با این حال وقتی نگرانی خواست که نام خود را بر آنچه ساخته بود بگذارد، ژوپیتتر با آن مخالفت کرد و خواست که نام خود او بر آن نهاده شود. زمین نیز به نوبه خود سربلند کرد و خواست که به نام او نامیده شود، زیرا او پاره‌ای از تنش را به آن داده است. نزاع‌کنندگان ساتورن^۳ را برای داوری انتخاب کردند که از دیدگاه آن‌ها نظر او عادلانه بود. ساتورن این‌طور بیان کرد: تو ای ژوپیتتر که به آن ساخته روح‌اش را داده‌ای، روحی که تو

^۱ Angoisse

^۲ با این‌که انسان پس از مرگ خالی از زمان و مکان نمی‌شود، ولی مراد هایدگر از زمانمندی و مکانمندی عبارت از معناهایی هستند که انسان به زمان و تحول و به مکان و سکونت قائل می‌شود.

^۳ Souci

^۴ saturne

آن را دم مرگاش خواهی داشت و تو ای زمین که به او تنش را داده‌ای، تنی که تو آن را دوباره موقع مرگش خواهی داشت. اما نگرانی هم که در اول به آن صورتی داده که تا زنده است آن را با خود خواهد داشت اما [چرا] شما در این نزاع نمی‌توانید توافقی به دست آورید که به نام انسان homo نامیده شود، زیرا که او از homos [خاک] ساخته شده است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۵۰/۱).

این نگرانی چیزی نیست که بعداً به انسان پیوسته باشد. انسان خصیصه وجودشناختی خود را از «نگرانی» اتخاذ می‌نماید، زیرا از نگرانی و غم ساخته شده است.

ویژگی هفتم: مکانمندی و در جهان بودن دازاین. دازاین «کون فی‌العالم» دارد، انسان در جهان حضور دارد، و در جهان سکنی گزیده و مسکن اوست. دازاین جدا از جهان قابل تصور نیست، زیرا هرگز جدا از زمان و مکان فهمیده نمی‌شود، ویژگی ذاتی او در جهان بودن است که در بطن شبکه روابط و در زمان و مکان قرار گرفته است و این سکونت چیزی نیست که بعداً برگزیده شود. Da یا La دازاین یا وجود- آنجایی به همین جایگاه او، به همین زمان و مکان اشارت دارد. «حضور انسان در جهان مانند رابطه ظرف و مظروف نمی‌باشد، بلکه یک رابطه التفاتی و قصداری است» (کوروز، ۱۳۷۸، ۴۲). به عبارت دیگر معنای اشیاء و حوادث در جهان با قصد و نیت انسان معنی‌دار می‌شوند.

دازاین یا وجود- آنجایی حضورش در جهان با آگاهی است، یعنی همراه با قصد و نیت و با هدف‌هایش با جهان مرتبط می‌شود. «برای این هستی امکان وجود دارد که از هستی خودش به سوی هستی برود» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۶۷) زیرا به جهان گشوده است و امکاناتش را در آنجا پیدا می‌کند. وجود آنجایی عبارت از در امکان بودن خودش است و آن را به صورت مضاف مانند شی‌ای نیست که بعداً آن را دارا شده باشد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۶۹/۱).

خصیصه در جهان بودن دازاین به عنوان «احساس موقعیت» و آمادگی او برای عمل ظاهر می‌شود. دازاین با توجه به قصد و نیت خود و علاقه‌اش به تحقق آن‌ها حوادث جهان را معنی‌دار می‌کند. با این نگرش و با این علاقه «عالم» یا «جهان» خود را می‌سازد. به عبارت دیگر هر انسانی در جهان و ارتباط‌اش با دیگری و اشیاء نگرشی پیدا می‌کند که «عالم» او را به وجود می‌آورد. عالم هر کس حاصل «احساس موقعیت»، «فهمیدن» و «کلام و بیان» است. بدین ترتیب معلوم می‌شود که مکان، منزلت و «آنجایی» یا «Da یا La»ی او چیست. عالم او خلق و خوی او را نیز به وجود می‌آورد.

ویژگی هشتم: زمانمندی و تاریخمندی دازاین. زمانمندی دازاین از مکانمندی و در جهان بودن جدا نیست، دازاین در هر لحظه با چینش خاص‌اش خود را پدیدار می‌سازد. دازاین خالی از زمان و تغییر و تحول نمی‌باشد. زمان و دگرگونی سبب انکشاف احوال و پدیدارهای تازه‌ای از دازاین می‌گردد. زمانمندی گشودگی دائمی انسان را در جهان نشان می‌دهد. گشوده بودن انسان یعنی هر آن او حالت تازه‌ای پیدا می‌کند و طرح‌ها و اعمال جدیدی را می‌تواند به منصفه ظهور برساند. زمانمندی متضمن انکشاف پدیدارهای نامحدود است.

هایدگر در آغاز کتاب وجود و زمان چنین مطرح می‌کند که «فراهم کردن ملموس و انضمامی سؤال از معنی هستی موضوع اصلی کتاب وجود و زمان است. هدف ثانوی کتاب وجود و زمان، تهیه تفسیری از زمان به عنوان افق هر گونه فهمی از هستی است» (هایدگر، ۱۳۸۶، ۶/۱). دازاین زمانمند است یعنی همواره طرحی تازه دارد. او گشوده به توانایی- بودن است، هر لحظه به نوعی

¹ humeur

فهمیدن، معنی‌دهی خود را ظاهر می‌سازد و با امکانی تازه روبرو می‌شود و به انکشاف‌ها و نگرش‌های تازه دست می‌یابد و پدیدارهای تازه‌ای را خلق می‌کند. در نظر هایدگر حقیقت یا هستی با توانایی بودن دازاین کم‌کم در افق زمان منکشف می‌شود، به نظر او هر پدیداری به نحوی کاشف حقیقت و هستی است که در مسیر زمان اتفاق می‌افتد.

به نظر هایدگر زمان در ضمن اشتغال [و هدفداری] ایجاد می‌شود. بدون اشتغال به هدفی زمان مکتوم می‌ماند. در ضمن اشتغال تاریخمندی به وجود می‌آید. در تاریخمندی وقایع در ضمن زمان برون ایستاده اتفاق می‌افتند، یعنی زمان‌های سه‌گانه گذشته، حال و آینده با هم ظاهر می‌شوند. به عبارت دیگر گذشته به اکنون و آینده به گذشته و حال می‌تواند به گذشته یا آینده برود و نگرش‌های جدیدی را به وجود آورده و به تصمیمات و اعمال تازه سبب می‌شوند.

آنچه به عنوان اولین لحظه ذاتی زمان در حال اشتغال حاصل می‌شود، عبارت از تاریخ‌پذیری است. این تاریخ‌پذیری خود را بر مبنای ساختمان و قوام بیرون ایستاده زمانمندی ایجاد می‌نماید» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۶۴/۲).

در نظر هایدگر زمان‌های سه‌گانه در محل خود نمی‌مانند، یعنی اشتغالات گذشته به حال می‌آیند و آنچه اکنون اتفاق می‌افتد با گذشته مرتبط می‌شود و محتوای آینده یعنی هدف‌ها به اکنون می‌آیند و در تصمیمات ما تأثیر می‌کنند. این حالت همان برون ایستاده بودن زمان است. «هر قدر وجود-آنجایی مشغول، زمان و وقت کمتری برای از دست دادن داشته باشد، زمان و وقت بیشتر «ارزشمند» می‌شود» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۵۸/۲). مراد این است که هر قدر دازاین لحظات خود را با فهمیدن و پیدا کردن امکانات مشغول سازد، وقت او با ارزش‌تر می‌شود. به تعبیر دیگر دازاین هر قدر از توانایی بودن خود بیشتر استفاده کند، زمان برای او معنی‌دارتر می‌گردد.

ویژگی نهم: وحدت تمام ویژگی‌های دازاین در غم و نگرانی. یک نکته بسیار مهم در باب دازاین این است که اگر چه صفات دازاین در بیان و کلام به صورت جداگانه مطرح می‌شود، برای این است که دازاین به طور مشخص‌تری درک شود والا تمام صفات دازاین در یک وحدت اگزیستانسیال که عبارت از غم و نگرانی است، متمکن هستند.

این اگزیستانسیالیته [یا ارتباط با وجود]، قوام‌بخش غم و نگرانی است که به دازاین قوام وجودشناسی پایدارش را عطا می‌کند و به این پایداری، مطابق با محتوای ساختاری کامل غم و نگرانی، هستی واقعاً تنزل یافته تعلق دارد. این هستی تنزل یافته مداومت خویشتن خویش نبودن را با خود دارد»^۳ (هایدگر، ۱۳۹۱، ۱۹۵/۲).

به عبارت دیگر، تمام ویژگی‌های دازاین از هستی غم و نگرانی سرچشمه می‌گیرند. در بطن غم و نگرانی توانایی بودن قرار دارد که ما را به سوی طرح‌ریزی و هدفداری و عمل می‌کشانند.

^۱ Extatique

^۲ مراد از «هستی تنزل یافته» همان وجود دازاین است که به جهان انداخته شده و باید در جهان با استفاده از امکانات خود طرح‌اندازی نموده و پیش برود و به سوی «هنوز نیست»‌های خود حرکت کند.

^۳ غم و نگرانی به عنوان یک اگزیستانسیالته، یعنی وسیله ارتباط با پدیدار شدن وجود است. در واقع غم و نگرانی ما را به سوی کمال و شناختن هدایت می‌کند. بدین جهت هر کس هدفی داشته باشد غم و نگرانی نیز برای تحقق آن هدف همراه اوست. وجود غیراصیل یا تنزل یافته دارای ویژگی‌های دازاین اصیل نمی‌باشد، یعنی دازاین تنزل یافته خویشتن خویش را با خود ندارد. غم نگرانی او را وادار به پر کردن این کمبود می‌نماید تا او به خویشتن خویش اصیل نایل شود.

دازاین در اثر غم و نگرانی «اصلی» هستی خویش را در اختیار می‌گیرد. دازاین هرگز خود را از این اصل جدا نمی‌کند و در آن گرفتار شده است. همچنین او هر مدتی که در جهان می‌ماند تحت سیطره غم و نگرانی خواهد بود. هستی - در - جهانی خصیصه وجودشناسی خود را از نگرانی اتخاذ می‌نماید. این باشنده نام خود را با رجوع به هستی خود [یعنی خاک] کسب نمی‌کند، بلکه با رجوع به آنچه که از آن ساخته شده [یعنی غم و نگرانی] به دست می‌آورد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۵۱/۱).

اگر غم و نگرانی نبود، توانایی بودن دازاین به حرکت در نمی‌آمد، طرح‌ریزی و هدفداری پدیدار نمی‌گشت و «هنوز نیستی» احساس نمی‌شد و گشودگی انسان در جهان بسته می‌ماند. و پوشیدگی‌ها و پنهانی‌ها مورد سؤال قرار نمی‌گرفتند و منکشف نمی‌شدند، و ما در یک آرامش و رضایت جاهلانه به سر می‌بردیم، اما غم و نگرانی پیشاپیش هستی دازاین را در گذر زمان همواره تحت تأثیر قرار می‌دهد. مولوی نیز در کتاب فیه ما فیه در باب غم و نگرانی و دردمندی می‌فرماید: «درد است که آدمی را رهبر است، در هر کاری که هست تا او درد آن کار و هوس و عشق آن کار در درون نخیزد او قصد آن کار نکند و آن کار بی‌درد او را میسر نشود» (مولوی، ۱۳۵۷، ۲۰).

خلاصه این که توانایی بودن دازاین، احساس موقعیت، فهمیدن، زبان و گفتار و هر صفت دیگری که در کتاب وجود و زمان برای دازاین مطرح شده، به نحوی از غم و نگرانی، که نحوه هستی او را مشخص می‌نماید، نشأت می‌گیرند. زیرا انسان ساخته غم و نگرانی است. «ساختارهای مندرج در پدیدار نگرانی تمامیت بسیار اصیل هستی دازاین را روشن می‌سازند» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۴۰۵/۱). به خاطر اهمیت مطلب دوباره یادآوری می‌کنیم که ترس آگاهی به صورت غم و نگرانی خود را ظاهر می‌سازد، در حد ذات خود یک امکان از هستی دازاین است که او را تحت یک نحوه‌ای منکشف می‌سازد که امکان ایجاد یک اساس پدیداری را برای درک صریح وحدت اصلی هستی دازاین را فراهم می‌آورد. این هستی خود را به صورت نگرانی و غم منکشف می‌سازد (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۲۳/۱).

ویژگی دهم: از خصوصیات دازاین آگاهی و دسترسی او به هستی و به حقیقت است. هستی منشأ و سبب ظهور پدیدارها به دازاین است. هر پدیدای در جهان به توسط دازاین منکشف می‌شود. بدون دازاین هیچ حقیقتی منکشف نمی‌شود. حقیقت وجود ندارد مگر تا زمانی که دازاین باشد. «هر حقیقتی به طور کلی تا زمانی حقیقی است که دازاین وجود داشته باشد. قبل از زمانی که دازاین نبوده و پس از آن که دازاین هم نباشد، حقیقتی هم نخواهد بود» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۹۷/۱ و ۳۹۸/۱). دازاین می‌تواند آنچه در خفا و پوشیدگی است آن را به منصه ظهور بنشاند و پدیدار سازد. هر انکشاف و هر پدیدار شدن گوشه‌ای از وجود و حقیقت است که مدام از آنچه نیست و از آنچه هنوز آشکار نشده به توسط دازاین پدیدار می‌شود. «حقیقت از همین انکشاف بنا بر یک تغییر و تصحیح مشخص به دست می‌آید» (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۹۱/۱).

[بدین ترتیب] ... فهمیده می‌شود که دازاین همواره و پیشاپیش در حقیقت (کشف شده) و در لاجقیقت (کشف نشده) مستقر شده و حضور دارد. «شرایط تعیین شدن وجودشناختی - اگزیستانسیال هستی - در جهانی به وسیله «حقیقت» و «لاحقیقت» منوط به ساختار وجودشناسی دازاین است که به عنوان طرح طرح شده مشخص شده است، که یک ساختار سازنده غم و نگرانی هم هست. تفسیر وجودشناسانه اگزیستانسیال پدیدار حقیقت نتایج زیر را برای ما فراهم آورده است:

۱. حقیقت به معنای بسیار اصیل عبارت از گشودگی و آشکار شدن (منکشف شدن) دازاین است که متضمن هستی - منکشف شده هستی داخل در جهانی هم هست؛ ۲. دازاین اصالتاً در عین حال هم در حقیقت و هم در لاحقیت است (هایدگر، ۱۳۹۱، ۳۹۰/۱).

مراد از لاحقیت، همان عوالم نامکشوف شناخت و خلاقیت انسانی است که دائماً ممکن است منکشف شود. این امر با خصوصیت ذاتی انسان مرتبط است که همواره «هنوز نیستی» در برابر خود دارد که یا طرح‌هایش آن را ظاهر می‌سازد، که هنوز در وعاءِ عدم پوشیده و پنهان هستند.

لاحقیقت و عدم در ادبیات فارسی نیز بارها مطرح شده است. این پنهانی و عدم از این جهت اهمیت دارد که پدیدارهای هستی از آن عدم زاده می‌شوند. این عدم یا لاحقیت عدم محض نیست. برای مثال:

این ببین باری که هرکش عقل هست روز و شب در جستجوی نیست هست

(مولوی، ۱۳۶۶، ۱۳۶۲/۶)

از عدم‌ها سوی هستی هر زمان هست یارب کاروان تا کاروان

(مولوی، ۱۳۶۶، ۱۸۸۹/۱)

هر وجودی از عدم بنمود سر در یکی زهر است و در دیگر شکر

(مولوی، ۱۳۶۶، ۴۲۳۶/۵)

توجه به عدم‌ها مستلزم قانع نشدن به آنچه هست، می‌باشد، این همان راهی است که دازاین در مسیر زمان در آن قرار گرفته و با تغییرات گوناگون همواره روبرو می‌شود و به آنچه نیست دسترسی پیدا می‌کند. مولوی در این مورد می‌فرماید:

هست‌ها را سوی پس افکنده‌اند نیست‌ها را طالبند و بنده‌اند

(مولوی، ۱۳۶۶، ۱۳۶۶/۶)

ملاحظه می‌شود که مراد از این عدم، عدم محض نیست، بلکه امکان ظهور آن هستی‌هایی است که فعلاً مکتوم و معدوم هستند. مانند عبارات و اشعاری که هنوز نیستند ولی تا دازاین هست سخنی و شعری زاده خواهند شد. انکشاف لاحقیت بر این امر مبتنی است که ما از آنچه هستیم دور شویم و در آن‌ها زندانی نشویم. شعر فوق ناظر به این نظر هست. گاهی مراد از «نیست شدن» عبارتست دور شدن از آنچه هستیم.

نیست شو تا هستیت از پی رسد تو که هستی، هست در تو چون رسد

(عطار، ۱۳۶۹، ۵۱۴)

مولوی می‌فرماید:

ای برادر یکدم از خود دور شو با خود آ و غرق بحر نور شو

(مولوی، ۱۳۳۱، ۵۰)

کارگاه گنج حق در نیستی است غره هستی، چه دانی نیست چیست

(مولوی، ۱۳۶۶، ۴۵۱۶/۳)

فراموش نشده است که قصد اصلی این مقاله معرفی دازاین یا وجود آنجایی و بالاخره Existence به معنی وجود خاص انسانی است که همان انسان از دیدگاه هایدگر است. پس از این همه اللتیا و اللتی، می‌گوییم در سرتاسر کتاب وجود و زمان هدف معرفی دازاین یا انسان است که از چیستی وجود سؤال می‌کند. همه صفاتی که با ذکر شماره مطرح شده است، مجموعاً در وحدت جامع‌شان «آنجایی یا جایگاه و منزلت انسان و (Da)»ی او را نشان می‌دهند.

نتیجه‌گیری

هدف اصلی هایدگر شناختن وجود یا هستی است و سؤالی که در آغاز کتاب مطرح می‌شود سؤال از (وجود به معنی) اعم است. این هستی عام و شامل که در همه جا، در همه چیز و در همه کس حضور دارد و همه جا گسترده شده است شناختن وجود از کدام موجود باید آغاز شود؟ پاسخ هایدگر به این سؤال این است که شناخت وجود بهتر است از وجود موجودی آغاز شود که از وجود سؤال می‌کند و آن وجود دازاین یا انسان است. بدین ترتیب وجهه همت هایدگر متوجه شناخت انسان می‌شود تا خود انسان شناخته شود. زیرا او تنها دریچه ورود به شناخت وجود است.

هایدگر برای اینکه در دایره سنت فلسفی غرب که در شناخت وجود توفیق کافی نیافته مجدداً گرفتار نشود راهی تازه انتخاب می‌کند و آن **طریق پدیدارشناسی** است که در مقدمه همین مقاله به آن اشاراتی شده است.

نگرش پدیدارشناسی به انسان به عنوان موجود در جهانی و زمانی نگاه می‌کند که در میان شبکه روابط گوناگون دارای عالمی است که موجب احساسی از موقعیت‌ها است که هر آن همراه اوست. او صاحب قدرت فهمیدن است، یعنی توانایی درک یا خلق امکانات نامحدودی را دارد، زیرا او در بطن امکانات خاص قرار دارد. با مطالبی که مطرح شد او یک موجود **غیرقابل پیش‌بینی** است. او صاحب زبان است یعنی شناخت‌های خود را به صورت مفهوم درآورده و با الفاظ بیان می‌کند. او مانند سایر اشیاء نیست. این انسان را که در جهان افتاده یا به بیان هایدگر در جهان انداخته شده است. ظاهراً در سپهر جبر قرار دارد، ولی در عین حال آزادی هم دارد تا استنباط‌ها و نظرات خود را پیدا کند و از بطن جبر آزادی خود را که همان نگرش و احساس موقعیت و معنی‌دهی است، به دست آورد. به عبارت دیگر او در تحت شرایط و الزامات گوناگون آزادی خود را خلق می‌کند. هایدگر چنین انسانی را با لحاظ ویژگی‌های مطرح شده در کتاب وجود و زمان به نام دازاین یا وجود-آنجایی می‌نامد. او در «آنجا» است یعنی در جهان است و با قدرت شناخت و سایر ویژگی‌هایش که در این مقاله نیز مطرح شده، منزلتی دارد، این منزلت آنجایی یا به قول هایدگر **DA**ی انسانی را به وجود می‌آورد. انسان هست و هر انسان هر لحظه با احساس موقعیت و فهمیدن خود **Da** یا آنجایی و یا منزلت خود را نشان می‌دهد. ظهورات و پدیدارهایی که در جهان برای دازاین آشکار می‌شوند بی‌پایان هستند و هر پدیداری حقیقتی از حقایق هستی را با خود دارد پس پدیدارها پا در هوا و ظاهر محض نیستند.

هایدگر در مقام یک پدیدارشناسی در جستجوی «خود شئی» است؛ یعنی هر پدیداری برای هر کسی معنی خاص دارد و ارزش نسبی مخصوص با خود را حمل می‌کند که حقیقت را به نحوی نشان می‌دهد. هر ادراکی و فهمیدنی در پدیدارشناسی، در واقع ادراک یک چیز، یک معنی و یک ارزشی است، هر ادراکی التفات و توجه به چیزی است. این احوال را دکتر احمد فردید «حيث التفاتیت» نامیده است. وجود در ضمن پدیدارهای نامحدود و بی‌پایان خود را پدیدار و ظاهر می‌سازد.

در نتیجه، از دیدگاه هایدگر معرفت و شناخت دازاین راهی به سوی حقیقت دارد. او در جهان و در میان امکانات افتاده و راهی بی‌پایان در مقابل خود دارد که هدف آن التفات و توجه به نگرش‌ها و پیدا کردن معانی و تفاسیر جدید از زندگی و هستی است. دازاین

آشکارکننده پدیدارهای وجود یا هستی است. اگر دازاین از طلب و انکشاف و خلق پدیدارهای جدید بازایستد در این صورت از ذات پاک و جوینده خود دور می‌شود و زندگی او غیراصیل می‌گردد. بدین ترتیب، از خود بیگانه می‌شود و از مقام «آنجایی» و منزلت انسانی خود منسلخ می‌گردد.

اگر انسان قالبی به خود گیرد و در آن قالب متحجر شود، احوال و رفتارهای او قابل پیش‌بینی می‌گردد؛ یعنی عاری از استنباط و تازگی می‌شود، در این صورت او از مقام دازاینی و منزلت انسانی سقوط می‌کند، و به حالت شی‌ای و منزلت ماشینی گرفتار می‌گردد. ما در بیان هایدگر شباهت‌هایی با فرهنگ خودمان می‌یابیم. هر چند که فرهنگ و موقعیت هایدگر با فرهنگ و موقعیت ایرانی یکسان نبوده است، ولی چون هر دو در مقام کشف حقیقت بوده‌اند و به عدم مطلقیت و بی‌پایانی شناخت انسانی متوجه بوده‌اند، مشابهت‌هایی پیدا کرده‌اند.

هایدگر از لحاظ اینکه پدیدارهای هستی را بی‌پایان می‌داند و جستجو و طلبِ عوالم تازه‌ای را مدنظر دارد، با عطار نیشابوری مشابهت پیدا می‌کند، عطار می‌فرماید:

هر کرا نبود طلب، مرد آن بود	حاش لله صورتی بی‌جان بود
گر به دست آید ترا گنجی گهر	در طلب باید که باشی گرم‌تر
می‌مشو به یک می‌مست نیز	می‌طلب چون بی‌نهایت هست نیز

(عطار، ۱۳۶۹، ۴۰۶-۴۰۷)

شیخ محمود شبستری هم در باب عدم می‌فرماید:

عدم آینه هستی است مطلق	در او پیداست عکس تابش حق
------------------------	--------------------------

(الهی اردبیلی، ۱۳۶۷، ۸۱)

این اشعار و امثال آنها با اصطلاح «فهمیدن» هایدگر که عبارت از پیدا کردن امکانات تازه است، کاملاً همخوانی دارد. در مورد احساس موقعیت (هایدگر، ۱۳۹۱، ۲۳۱/۱) که عبارت از احساس و فهمی است که هر کسی با خلق و خوی خود از عالمی که در آن زندگی می‌کند به دست می‌آورد، با مولوی که راجع به عالم و سپهر فکری هر کسی توجه دارد. مشابهت پیدا می‌کند مثلاً مثال مگسی که آب پلیدی را دریا و پرکاهی را کشتی و خود را کشتیبان تصور می‌کرد حاصل احساس موقعیت او از عالم خودش بود.

عالمش چندان بود کش بینش است	چشم چندین بحر هم چندینش است
صاحب تأویل باطل چون مگس	و هم او بول خر و تصویر خس

(مولوی، ۱۳۶۶، ۱۰۸۸/۱-۱۰۸۷/۱)

بنده در متن مقاله موارد گوناگونی را از شباهت هایدگر و علما و عرفای ایرانی مطرح کرده‌ام. همچنین بی‌پایانی فهم انسانی که هایدگر مدعی آن است با دیدگاه مولوی ارباب بی‌پایانی انسان اینهمانی دارد. مولوی می‌فرماید:

¹ Le sentiment de la situation

تو به هر صورت که آیی بیستی که منم این والله تو آن نیستی

(مولوی، ۱۳۶۶، ۸۰۴/۴)

یا:

الحذر ای مؤمنان کان در شماست در شما بس عالم بی‌متهاست

(مولوی، ۱۳۶۶، ۳۲۸۷/۴)

منابع

- الهی اردبیلی، حسین بن عبدالحق. (۱۳۷۶). *شرح گلشن راز*، مقدمه و تصحیح و تعلیقات محمدرضا برزگر خالقی، عفت کرباسی، مرکز نشر دانشگاهی. عطار نیشابوری، فریدالدین. (۱۳۶۹). *منطق‌الطیر*، چاپ دوم، به اهتمام دکتر احمد رنجبر، انتشارات اساطیر. کوروز، موریس. (۱۳۷۸). *فلسفه هایدگر*، ترجمه محمود نوالی، انتشارات حکمت. مولانا، جلال‌الدین محمد. (۱۳۳۱). *مثنوی معنوی*، به خط حسن میرخانی، سازمان چاپ و انتشارات جاویدان. مولوی، جلال‌الدین محمد. (۱۳۵۷). *فیه ما فیه*، چاپ سوم، با تصحیح و حواشی بدیع‌الزمان فروزانفر، انتشارات امیرکبیر. مولوی، جلال‌الدین محمد. (۱۳۶۶). *مثنوی معنوی*، به سعی و اهتمام رینولد آین نیکلسون، انتشارات امیرکبیر. ورنو، روژه و وال، ژان. (۱۳۷۲). *نگاهی به پدیدارشناسی و فلسفه‌های هست بودن*، ترجمه یحیی مهدوی، انتشارات خوارزمی. هایدگر، مارتین. (۱۳۸۶). *عصر تصویر جهان*، ترجمه یوسفعلی ابادزی، ارغنون، ش ۱۱-۱۲. سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. هایدگر، مارتین. (۱۳۹۱). *وجود و زمان*، ترجمه محمود نوالی، انتشارات دانشگاه تبریز.

References

- Attar Neishabouri, F. (1990). *Mantiq ul-Tayr*, 2nd edition, with effort of A. Ranjbar, Asatir Publications. (In Persian)
- Courage, M. (1999). *Heidegger's Philosophy*, trans. M. Navali, Hekmat Publications. (In Persian)
- Elahi Ardabili, H. (1997). *Commentary on Golshan Raz*, introduction, correction and notes by M. Barzegar Khaleghi & E. Karbasi, Academic Publishing Center. (In Persian)
- Heidegger, M. (2011). *Existence and Time*, trans. M. Navali, Tabriz University Press. (In Persian)
- Heidegger, M. (2007). *The Age of The World Picture*, trans. Y. A. Abazari, Arghanoun, Vol. 11-12. Ministry of Culture and Islamic Guidance Pub. (In Persian)
- Mowlana J. M. (1952). *Masnavi Maanavi*, written by H. Mirkhani, Javidan Publishing. (In Persian)
- Mowlavi, J. M. (1978). *Fieh Ma Fieh*, 3rd edition, Corrections and margins by B. Z. Foroozanfar, Amir Kabir Publications. (In Persian)
- Mowlavi, J. M. (1987). *Masnavi Maanavi*, Correction by R. A. Nicholson, Amir Kabir Publications. (In Persian)
- Sartre, J. P. (1943). *A Look at Phenomenology and the Philosophies of Existence, Existence and Nonexistence*, Gallimard Publications.
- Sartre, J. P. (1970). *The Existentialism of the Original School of Humanity*, Nagel Publications.
- Vaysse, J. M. (2007). *Dictionnaire Heidegger*, Ellipses.
- Verno, R. & Wall, J. (1993). *A Look at Phenomenology and Philosophies of Existence*, Trans. Y. Mahdavi, Kharazmi Pub. (In Persian)